

SÖRMLANDSLÅTEN

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund Nr 2 2004

Sörmlandslåten

2/2004

Medlemstidning för

Södermanlands

Spelmansförbund

c/o Annelie Sandell

Tegvägen 46, 175 53 Järfälla

postgiro 12 24 74-0

org.nr :818500-9233

Ansvarig utgivare Torsten Gau

Redaktör Ingemar Skoglund

Tel 08-550 97320

Johansvägen 16

151 39 Södertälje

e-post:

ingemar.skoglund@telia.com

Styrelseledamöter:

Ordförande: Torsten Gau

016-42 00 70

Vice ordf. Christina Frohm

08-85 26 69

Kassör: Annelie Sandell

08-580 34718

Sekreterare: Gunnar Nordlinder

08-89 91 80

Ledamöter:

Bernt Olsson

0157-206 36

Birgitta Stenberg

08-550 415 53

Leif Wallin

016-212 90

Ersättare:

Lars Garén

0158-267 54

Jenny Tidman

0157-214 48

Försäkringar/medl.register:

Lennart Nordin

0155-26 64 11

Stugfogde:

Erik Andersson

0157-60705

Omslagsbild. Högbo herrgård
-platsen för årets uppspelningar
för Zornmärket
foto: Sandvikens kommun

Manusstopp nr 3/2004

15 augusti

Innehåll

- Sid. 1 Ordföranden har ordet**
Sörmländsk folkmusikläger
- 2 Torsten Gau – ny ordförande, årsmötet**
- 3 Åt var och en sin egen konjak?**
Stig Norrman
- 5 Albert Gustafsson Wall**
Arne Blomberg
- 6 Mitt i Malmköping**
Bernt Olsson
- 9 Schottis i Södermanland**
Henry Sjöberg
- 10 Maria Melin – årets stipendiat**
- 11 Riksspelman B.W. Carseberg avliden**
Curt Carlsson
Zornmärkesuppspelningarna 2004
Sommardanserna vid Hyttlöt

12 Sörmländska spelmansstämmor

Omslag sid 3 Fogdöstämman

Till salu

Folkdräkt från Floda, Sörmland
Storlek 40-42, 7 delar. Utmärkt skick
Pris 3.700 kr. Silverbrosh 400 kr
Tel. 08-998823 eller 08-530 36443

2 mycket bra fioler säljes
Byggda 1947 av F.O. Ling, Skebokvarn
Värderade. Pris 15.000 kr och 19.500 kr
Tel 08-530 36443

Vill ni veta mer om vad som händer i Spelmansförbundet så titta på vår
hemsida! Adress? **Sök på: Södermanlands Spelmansförbund**
Glöm inte att meddela Leif Wallin om era träffar och stämmor!

Ordföranden har ordet:

Nu har ett nytt spelmansår börjat. Årsmötet ägde rum i Malmköping, med ganska bra uppslutning.

Nya krafter kom till. Jag är väl ingen ny kraft, men årsmötet valde mig till ordförande efter Barbro, som avböjt omval på grund av hälsoskäl.

Birgitta Stenberg gick in som nygammal styrelsemedlem. Birgitta har ju jobbat som sekreterare i många år, innan familjen flyttade till Kanada. Nu är de tillbaka och vi är glada att hon åtog sig ett styrelseuppdrag.

Leif Wallin, som i många år jobbat med förbundets hemsida, är ny i styrelsen.

Både Birgitta och Leif blir klara förstärkningar.

Lennart Nordin åtog sig att sköta medlemsregistret och instrumentförsäkringen.

Ungdomssatsningen är i full gång, med det återkommande låtläget, som äger rum veckan efter midsommar på Svenska Scoutförbundets lägergård nära Sparreholm. Det är tryggt och fint att ha tillgång till så bra pedagoger och lärare. De gör ett jättebra jobb.

Förbundets egna spelmansstämma på Julita Skans, midsommardagen, kan bli en fullträff där vi kan visa upp oss inför en, som det brukar, stor publik både på estrad, dansbana och buskspel i alla stugorna. Vi hoppas på stor anslutning av spelmän, försök att göra er fria, ni är mer än välkomna.

För övrigt hoppas jag vi ses och hörs på alla sommarens spelmansstämmor runt om i landskapet.

Spela mer önskar

Torsten

PS. Har ni idéer eller önskemål rörande verksamheten så hör av er, ring eller skriv, till styrelsen. DS.

SÖRMLÄNSKT FOLKMUSIKLÄGER

Tid/Plats: Veckan efter midsommar 28/6 –2/7 på GILWELL, scoutförbundets lägergård, utanför Sparreholm

Låtspellet viktigast men också sång, dans, lekar, bad, fotboll och brännboll

Lärare: Leif Johansson, Robert Persson, Ing-Marie Sundin och Johanna Bengtsson

Målgrupp: Födda 1993 eller tidigare och spelat minst ett år

Instrument: Även andra än fiol är välkomna

Kursavgift: 1.600 kr per elev inkl. allt!

Uppl. och anmälan: Anita Hedlund, Sörmlands Musik & Teater 0155-24 70 97

Arr: Sörmlands Musik & Teater i samarbete med Södermanlands Spelmansförbund

Torsten Gau – ny förbundsordförande

Sören Olsson lämnar över klubban till nytilträdde ordföranden Torsten Gau

Årsmötet den 2004 hölls traditionsenligt i Malmköping med mötesförhandlingar på Stadshuset och middag på Vårdshuset. Barbr Tällman var frånvarande av hälsoskäl och vice ordf. Christina Frohm öppnade mötet. Ett 40-tal medlemmar hade infunnit sig till förhandlingarna.

Sören Olsson valdes till mötesordförande och lotsade det hela med säker hand genom dagordningen. Torsten Gau valdes med acklamation till ny förbundsordförande – Barbro Tällman hade av sagt sig omval. Nya i styrelsen blev Birgitta Stenberg, som återvänder efter några års frånvaro, och Leif Wallin, känd som webmaster för hemsidan på internet och flitig stämmobesökare med gruppen Spelklåda.. Övriga i styrelsen är Christina Frohm, Annelie Sandell, Bernt Olsson och Gunnar Nordlinder. Kvarstår gör också ersättarna Lars Garén och Jenny Tidman.

Inga motioner förelåg och mötet genomfördes utan dramatik. Bidrag/gåvor till arkivet överlämnades av Evert Lindberg, Rolf Carlsson och Arne Blomberg, vilket tacksamt mottogs.

Maria Melin, Eskilstuna, tilldelades stipendium ur Gustaf Wetters minnesfond, som överlämnades med välformulerad harangering av Christina Frohm.

Mötet avslutades av Torsten Gau varefter deltagarna promenerade till Vårdshuset för fortsatt trevlig samvaro för såväl kropp som själ. Som brukligt serverades närande föda för kroppen och många förnämliga musikinslag för själen. Man beklagar verkligen alla övriga medlemmar som missade trevligheterna, men det kommer ju nya chanser.

Åt var och en sin egen konjak? eller *Man målar inte mustascher på Mona Lisa!*

Förra året kunde vi i Sörmlandslåten läsa en artikel av Bror Hjorth som Ingvar Andersson hittat i ett antikvariat. Hjorth saknade "gammellåten" och var kritisk till det alltmer kollektiva musicerandet i spelmanslag. Kanske tänkte han också på den tidens disciplinerade folkmusik som i kammarmusikalisk stil framfördes i radio, bl.a. av Dalaföreningens "Radiolag" och "Allmogetrion" Olof Andersson, Jonny Schönning och Sven Kjellström.

Bror Hjorth var inte ensam med sin kritik. Bo Wallner, musikkritiker i Experessen på 1950-talet, skrev efter att ha lyssnat på de grammofonskivor med folkmusik som då börjat ges ut av Radiotjänst: "Allspelet uppfostrar medelmåttor och kommer att förvandla låtspelet till ett sällskapsnöje för amatörer." Alf Thoor, också han musikkritiker, försvarade lagspelet (allspelet) som socialt berättigat men att "det ligger en avgrund mellan vad de (lagen) spelar och vad som presteras på skivorna med solospelmän". Med allspel och lagspel menas här troligen samma sak.

Bror Hjorth (1894-1968) räknas till de s.k. primitivisterna inom bildkonsten. Efter studier på olika målarskolor vistades han under hela 1920-talet i Paris bl.a. som elev i skulptur hos Antoine Bourdelle (vars "Bågspännaren" kan ses på Prins Eugens Waldemarsudde). Han var professor i teckning vid konsthögskolan i Stockholm 1949-1959.

När han under parisåren även började måla var det inte det franska måleriet utan den svenska folkkonsten med sin berättarglädje som han knöt an till. Han uppskattade tidigt Albert Engströms Strix-teckningar och rustika miljöskildringar och Döderhultaren, Axel Petersson, blev senare hans ideal. Bland kända verk av Bror Hjorth kan i sammanhanget nämnas målningen "Bondbröllop" 1924 med Hjort Anders och Viksta Lasse som spelmän, träreliefen "Hjort Anders" 1935, skulpturen "Näckens polska" 1967 och trämålningen/skulpturen "Falken och flickan" 1967, en hyllning till spelmannen Olle Falk från jämtländska Offerdal.

Trots starkt nedsatt hörsel från ungdomsåren, kände Bror Hjorth en nära samhörighet med

musik, speciellt kanske med den svenska folkmusiken. Från Hjort Anders hade han fått melodi och rytm och kompromisslöshet, från Olle Falk kontraster och koncentration. Han menade också att Olle Falk var den ende i folkmusiken som använde sig av pausen som en konstnärlig effekt, som en del i ett tematiskt material.

När Bror Hjorth skrev artikeln "Folkmusik och konsten" var han också aktiv i musikdebatten och initierade den nämnd som fr.o.m. 1950 delade ut den av Hjorth präglade Gås Andersmedaljen för att främja solospel, eftersom "spelmansförbundens förkärlek för stora spelmanslag var förkastlig och ödeläggande för gammellåten." Medaljutdelningen upphörde 1963 då även spelmän fått komma med i Zornmärkesjuryn.

Bror Hjorths artikel, först publicerad i Spelmannen 1950, var en räddningsaktion för personligt skapande i folkmusiken, mot konstnärlig likriktning. Han skriver i sin artikel: "Inom all konst är det individen som skapar, så är det även inom folkmusiken ... De gamla spelmännen var konstnärer och många var stora konstnärer, mästare, som skapade något nytt och levande ... behärskade sina uttrycksmedel, sin teknik och sina musikaliska problem och gav så låtarna sin individuella egenart."

Dagens unga spelmän behärskar också sina uttrycksmedel och har en fantastisk teknik, men när jag läser Bror Hjorths artikel kan jag inte låta bli att tänka på vad den gamle jazztenoristen Lester Young sa en gång efter att ha lyssnat på en ung kollega: "Du spelar väldigt bra, men var är din berättelse?"

Åsikter om "folkmusik som konst" möts ofta med misstro, inte sällan av ideologiska skäl. Där man kan hitta texter om folkmusik och konst nämns det bara i förbigående men diskuteras aldrig. Kanske för att ämnet är svårt; konst är som bekant inte bara en fråga om tycke och smak. Eller beror det på att folkmusik som konst idag är i utdöende dvs. att bara "de gamla spelmännen var konstnärer" som Bror Hjorth skriver och där följden har blivit att musikens formalisering (melodier och utförande) gör att den "traditionella"

folkmusiken idag mer och mer betraktas som ett farmarlag till världsmusiken?

Inom all konst är fantasi och kreativitet fundamentala beståndsdelar, så t.ex. variation och improvisation som i äldre tider spelade en mycket viktig roll inom *all* musik, profan som sakral. En god improvisatör var en bra musiker, bara amatörer spelade det som stod i noterna. Att ton för ton upprepa det som stod i en repris var tecken på en graverande okunnighet och brist på fantasi och att framföra en låt så lika som möjligt flera gånger i följd var otänkbart. En del, speciellt tonsättare, var emellertid inte så förtjusta: "... ett gammalt bruk hos våra byspelmän som man numera försöker införa under namnet *A la mode*." skrev den engelske komponisten Matthew Locke.

I dag är detta spelsätt mer undantag än regel. Den inlärdade melodin, gehörstraderad eller upptecknad, verkar ligga fast, är för alla tider given och får ej ändras (man målar inte mustascher på Mona Lisa!). Numera är det endast i jazzmusik, viss nutida konstmusik och världsmusik som variation och improvisation är en del av det musikaliska uttrycket – berättandet. Inom folkmusiken betraktas det närmast som felsepel.

Så vitt jag förstår handlar Bror Hjorths artikel inte om att byta slokhatt mot barett, stråke mot pensel eller fiol mot palett. Den handlar heller inte om att överge gammellåten, utan mera om att ändra på en rigid musiksyn. Om att inom folkmusikens *musikaliska* ramar berätta något personligt, inte slaviskt citera sin förlaga. Att med traditionen som *grund* – inte som musikalisk ram – låta den egna fantasin flöda och där musiken kanske endast är bunden till den funktion den för tillfället skall ha t.ex. dans, ceremoni, scenspel etc.

"Folkmusikens renässans måste ske i takt med det moderna livets egen rörelse" skriver Bror Hjorth i sin artikel. Musikgenrer är inte statiska, de flyttar gränser och får nya betydelser ~~hela~~ tiden. Detta gäller också folkmusiken även om man håller en skarp gräns mot världsmusiken. Nya arenor och medier skapar nya funktioner, scen- och studiospel har kommit för att stanna antingen vi vill det eller inte. Dagens spelmannsstämor innehåller ofta långa konsertavsnitt och det är nästan patetiskt att höra en spelgrupp som står i

begrepp att gå upp på scen inför en sittande publik, ivrigt diskutera rätt danstempo.

"Konjaken kostar en å sjuttifem" är bara en av många polskemelodier som i olika varianter är ganska vanliga i Sörmland. Att en melodi finns i många varianter beror knappast på spelmännens dåliga minne. Snarare på deras receptivitet och memoreringsförmåga från olika musiktillfällen och deras egen musikaliska fantasi och berättarglädje – eller konstnärsskap som Bror Hjorth uttrycker det. Men var finns dagens varianter? När får vi lyssna till och "provsmaka" någon *ny* konjak? Detta är väl också en del av vår tradition, varför inte vårda den?

Man brukar säga att bra musik består av lika delar nyhetens behag som igenkännandets glädje. Konst eller inte, Bror Hjorths artikel i Sörmlandslåten borde mana till eftertanke hos alla spelmän.

Stig Norrman

**Tänk om man fått vara med:
Världsberömd kvartett spelar på
logdans!**

I år är det 100 år sedan Harry Martinsson föddes. Under tiden 1952-1970 bodde han på Gustafsberg i Gnesta, vackert beläget vid stranden av sjön Sillen. Att han var en av våra främsta författare vet väl de flesta, men kanske inte att han också på lediga stunder spelade dragspel.

I Hölö Mörkö Hbfs årskrönika 2003 publiceras ett brev från Erik och Vera Asklund med en inbjudan till Nils Ferlin att komma på s.k. "knytskiva" på midsommarafton till parets syrentorp Fagervik, Mörkö. Programmet skulle innefatta smörgåsbord med snaps och därefter ev. uppläsning av nya verk och dans på logen till musik av Artur Lundkvist/dragspel/, Gustav Sandgren/fiol/, Harry Martinsson/magdeburger/, Wilhelm Moberg/munspel/ samt grammfonmusik.

Därefter midsommarvaka på Hållskär med aborrmete långa diskussioner och vila.

Sex notböcker efter Albert Gustafsson Wall på CD-R

Albert Gustafsson, Vingåker var elev till storspelmannen Carl August Lindblom, Rejmyre och var en framträdande spelman i spelmansrörelsens barndom.

Han föddes 1866 i Skedevi och hette från början Wall men ändrade senare sitt namn till Gustafsson. Sin musikalitet hade Albert ärvt efter sin mor som var en duktig sångerska och musikaliteten gick sedan vidare till Alberts barn som alla spelade. De brukade framträda tillsammans som "Sörmländska spelmansfamiljen" och hade stora framgångar vid spelmansstämmor och tävlingar. Bland annat vid spelmansstämman vid Båven 1929 deltog Albert med barnen Edvin, Hugo, Harald, Gerda, Hjalmar och Verner. Instrumentbesättningen var fyra fioler, altfiol, cello och bas.

Albert Gustafsson dog 1943 och hans notböckers öden är inte kända, men sex av dem fanns i en auktionslåda och letade sig så småningom till den nuvarande ägaren Kajsa-Stina Löfving, Karlstad som välvilligt ställt dem till förfogande för inskanning och nu kan fås på CD-R.

Kajsa-Stina vill att materialet sprids och låtarna används. Det är alltså helt OK att kopiera noterna och skivan till fler användare! Tack Kajsa-Stina!!!

Skivan innehåller en historik om spelmannen, fyra av hans egna notböcker från ca 1930 samt två äldre skrifter som funnits i hans ägo:

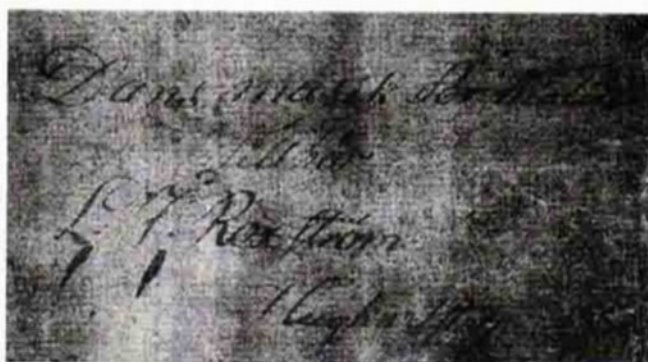
- Roxström 1856
- Anonym notbok
- Albert Gustafsson Wall 1930
- GA Gustafsson 1930
- Låtar Albert Gustafsson
- Polskor Gustafsson Wall
- Personalia

Albert Gustafssons egna notböcker ger en god bild av spelmansrepertoaren på 1930-talet. Den egna traditionen kompletteras med låtar från många olika håll.

De båda äldre samlingarna har alltså funnits i Alberts ägo, det är i alla fall troligt eftersom både Vingåkers Hembygdsförening och Södermanlands Spelmansförbund har äldre kopior av samtliga sex böcker i materialet om Albert Gustafsson.

Den ena notboken saknar både ursprung och några sidor. Innehållet är typiskt för spelmansböcker från gränstrakterna Östergötland/Sörmland vid sekelskiftet 1900. Många melodier finns i utgåvan "C.A. Lindblom" (som bl.a. bygger på Albert Gustafssons avskrift av en Lindblomsbok från 1856).

"Dansmusik För Violin Tillhör L.J. Roxström, Hugkarlstorp 1856(?)" står det på titelbladet till den äldsta samlingen. Skogvaktaren Lars Johan Roxström var född 1823 i Östra Vingåker och dog 1889 i Rodga, Simonstorp.

Han är omnämnd i Svenska Låtar Östergötland som läromästare till Johan August Karlsson, Åby. Hugkarlstorp heter numera Huggkarlstorp och ligger i Rodga, norr om Åby, Norrköpings kommun.

Kajsa-Stina har gjort ett släktträd till Roxström och på skivan finner du både detta och en kopia på uppgifterna och låtarna ur Svenska Låtar.

Vill du ha en skiva? Hör av dig till Arne Blomberg, 013-741 48, arne.blomberg@telia.com!

Mitt i Malmköping 1898

"Bilarna har ockuperat Malmköpings salutorg" är rubriken på en artikel i Sörmlandsbygden den 18 mars 2004. Ett färgfoto av torget bär syn för sägen; det är fullt med bilar framför det gula och nymålade gamla stadshuset, den tidigare regementsbyggnaden. Jag känner igen flera av dem, och jag tycker mig kunna skymta min egen längst borta vid blomsteraffären. Artikeln är skriven av Lennart Cromnow som den sista i en intressant serie om sörmländska torg. Här berättar han om Malmköpingstorget och den omgivande bebyggelsen i historia och nutid. Köpingen, som är anlagd enligt en stadsplan från 1700-talet med en paradgata, som sträcker sig mellan två torg, är välordnad, men det är trångt om utrymmet. Artikelförfattaren säger bland annat: *Stora torget är ett tydligt avgränsat stadsrum. Den sammanhängande bebyggelsen i centrala Malmköping beror på den begränsade tillgången på mark under regementstiden. Köpingen disponerade endast den mark som regementet inte behövde använda till övningsplatser och förläggningar.*

Av de första hus som omgav salutorget är de flesta borta och har ersatts av andra från tidigt 1900-tal. Ett 1700-talshus som finns kvar är den så kallade Gula knuten. Det vänder sin vackra fasad mot torget, och det är detta hus man har i blickfånget, om man går paradgatan från kyrkogården, gamla apoteket och tingshuset mot salutorget och stadshuset. Den senast tillkomna byggnaden, som vid uppförandet tvang fram rivning av flera äldre hus är en livsmedelsaffär, Malmahallen kallad, och den anses av de flesta ful – åtminstone på den plats där den ligger. Förhoppningar finns om att man i framtiden skall kunna bygga om den, så att den bättre ansluter till stilen i omgivningen. Detta får vi veta i Lennart Cromnows artikel, som också ger en liten miljöbild från förr, hämtad ur en kåserande reseberättelse, skriven 1898 av Nils Petrus (Pelle) Ödman. Den skildringen (ur Nya svenska resebilder) har sedermera nytryckts genom Malmköpingsortens hembygdsförenings försorg.

Det var alltså år 1898, den förste juni, som Nils Petrus Ödman, en grånad äldre herre med ovala, tunnbågade glasögon och prydligt arrangerade mustascher, stack fram huvudet bakom hästdroskans lädersufflett och för första gången skådade Hotell Almqvist eller Gula knuten vid

Malmköpings salutorg. Han var värmälänning, lektor i Gävle, författare, omtyckt föreläsare och tillika sångare. Han hade kommit med tåget till Flen och sedan färdats med hästdroska genom det sommarfagra landskapet. Nu fick han ett hemtrevligt rum och åt en utmärkt middag i den prydliga matsalen. Hotellet tycks ha gått bra, tack vare regementet och officerarna därstädes. Så var det dags att ta den lilla köpingen i betraktande: *Allt var så smått, så tyst, så ljufvligt gammaldags, att det kändes som en riktig hvila efter den ståtliga, palatsfyllda, moderna, bullrande och vimlande hufvudstaden.*

Ja, annat var det förr, och säkert var det på den tiden mindre bullrigt i Malmköping än i det verksamma och livligt trafikerade Stockholm, där det dessutom kunde vara oroligt ibland: kväsiga ungdomsgång av "sysslösa, illa kända manspersoner, mest ynglingar", bråkade med varandra och polisen i berusat tillstånd. Deras modemedvetna klädsel och nonchalanta beteende kunde vara uppseendeväckande: vegamössa med veck frampå kullen, kavajkostym, kulört skjorta, skrikig och vårdslöst knuten halsduk; händerna i fickorna, vaggande gång och ett "hars" i mungipan. De talade – "racklade" – ovärdat: "stålar", "två spenn i pluskan", "ussare kvanting" ... Arthur Högstedt hade förresten gjort en visa om en stunsig kvanting och hans fjälla, Augusta, till en välkänd och trallvänlig valsmelodi. Den nådde nog snart Malmköping också – men förvisso inte med Pelle Ödman, som hade tränat sin sångkonst bland studentsångare i Uppsala, där han sjungit "Sätt maskinen igång herr kapten" och annat sådant.

Men Malmköpingsbor hade väl också besett huvudstadslivet någon gång – några hade säkert besökt Stockholmsutställningen året innan. Kanske hade en och annan varit på kinematografföreställning därstädes och sett "brandcorpsern i London", "matning af pelikaner" samt "simuppvisning" – den senare sensationell, eftersom den också kördes baklänges. Måhända hade någon bevistat invigningen av det nya operahuset och sett Lindblads Frondörerna – i värsta fall också Oscar Björcks skandalomusade naketmåleri på Operakällaren. Det är ovisst. Men säkert var man med sin tid och dryftade aktuella ting som unionskrisen, röst-rättskraven, Hjalmar Brantings inträde i riks-

dagen, den befarade höjningen av värnplikts-tiden utöver de 90 dagar som alltså gällde samt, icke minst viktigt, kjollängden. Reformvänliga damer ville korta kjolarna, så att de inte nådde längre ner än 10 till 12 centimeter över marken. En direktör Sebenius hade också yttrat sig till stöd för reformen, och med *det* namnet, påpekade skämttidningarna, kunde man ju inte göra annat.

Pelle Ödman är en vetgirig man, och han har tydligen talat med folk på orten. Den trafikerade landsvägen, som går genom köpingen, borde stensättas. Den lär höst och vår förvandlas till en bottenlös sörja. I dalen nedanför har förr en insjö legat *som avspeglat den blå himlen och de gröna stränderna*. Den har blivit tappad på sitt vatten och sänkt, och den saknas fortfarande av de naturälskare som vet om att den funnits. Han beser Skojaregatan: ... *under hela sommaren är den ett tillhåll för panoramor, karuseller, målskjutningstält, karamellstånd, öl- och svagdricksförsäljningar med mera som hör till ett väl ordnad marknadsskoj*. Han går också den betydligt förnämre Storgatan bort mot kyrkan, som håller på att restaureras och som åter skall öppnas i augusti. Han får veta att Lilla Malma församling är annexförsamling till Dunker, och han tar reda på hur det är ställt med undervisningsväsendet, som visar sig vara imponerande; köpingen har *småskola, folkskola, fortsättningsskola, högre folkskola, småskoleläraryrkesseminarium och föreläsningsskolor för arbetareklassen*.

Vid salutorget ligger en enorm träkåk; färgen flagnar och den verkar illa medfaren. Är det fattighuset? Nej, den vänder ju fasaden åt andra hållet, ut mot heden, och därifrån ger den ett helt annat och ståtligare intryck med grusplanen framför, de uppställda kanonerna och den av pelare uppburna balkongen. Den är ingenting mindre än själva regementsbyggnaden (den kommer för övrigt att repareras påföljande år). Framför den utbreder sig den vidsträckt heden, där övningar för beväringar och rekryter pågår för fullt – det marscheras kors och tvärs, och kommandoropen ljuder. Här träffar Ödman en bekant löjtnant, sysselsatt med att exercera sina blivande soldater. Löjtnanten kommenderar "på stället hvila", och de båda herrarna får en pratstund. Ödman blir också presenterad för chefen själv, en major S. Ja, han blir till och med inbjuden att delta i officerarnas alla måltider under sin fortsatta vistelse i köpingen. Han blir väl tagen om hand och förevisad alla sevärdheter, och han får

därmed en inblick i denna sällsamma, patriarkaliska krigarvärld, som han skildrar med beundran och förtjusning. Officerarna är stränga fäder, som ibland sätter sina gossar i arresten – Ödman får till och med prova hur det känns att sitta i mörk arrest en stund – hemskt! Men de kan också se till att ynglingarna får bada och väsnas i Hosjön, och de kan gå till sjukstugan och besöka beväringar som insjuknat.

Fram emot aftonen, efter kvällskorum, inträder Pelle Ödman för första gången i officersmässan för att delta i aftonmåltiden i den stora salen. Detta stora och av nyklassiska stilideal präglade rum är i våra dagar nyrestaurerat och har återfått något av sin forna glans. Det är nu Malmköpingsbornas festsal. Fortfarande pryds det av sina kakelugnar och sin framträdande porträttrelief av Malma heds och Malmköpings grundare, Gustaf Adolf von Siegroth (1725-1802), som ordnade – och delvis själv bekostade – artilleripjäser till regementet, en musikkår, en militärakademi, sjukhus och bibliotek. I taket hänger en praktfullt strålande ljuskrona, anskaffad efter en på privat initiativ anordnad insamling och en noggrann kopia av den som hängde där på regementets tid. När Ödman var på besök fanns i rummet ett stort

hästskoformat bord, och där fick han hedersplatsen bredvid majoren själv. Han blev uppenbarligen väl omhändertagen och var säkert en angenäm och underhållande gäst i detta sällskap. Han skriver: *Efter supén tågade hela sällskapet – majoren och jag i tåten arm i arm – in i de s.k. 'samlingsrummen' på förstugans andra sida till kaffet och cigarrerna. God musik, utförd av regementsmusikens yngsta medlemmar, de s.k. 'gossarne', som tjänstgöra under rekryt- och beväringssmötet i regementsmusikens ställe, började snart klinga genom de öppna dörrarne från matsalen, där de samlat sig sedan vi utrymt den.*

De superande herrarna bidrog också till underhållningen. Ödman sjöng en sommarvisa. Majoren reste sig därpå och deklamerade utantill och med stor inlevelse hela den tretton strofer långa dikt som domprosten, sedermera biskopen i Strängnäs, Adam Theodor Strömberg, författat år 1874 inför hundraårsminnet av exercisfältets invigning. Detta poem var enligt Ödmans omdöme klangfullt, manligt och ädelt hållet, glödande av fosterländsk hänförelse. Det framfördes *på ett käckt, militäriskt sätt*, och framkallade stor hänförelse bland officerarna, både äldre och yngre: *Högt och festligt svaja Sörmlands fanor / Regimentet med de gamla anor / blickar stolt mot segertecknet opp...* Fanorna, krigaräran, mannamodet, fädernejorden, den sköna hembygden, det ärliga svenskman-nasinet, dygden, troheten, offerviljan, minnena av vunna segrar och lidna nederlag – allt finns med, som sig bör i versretorik av detta slag. Sådan odlades ännu vid denna tid, trots att litteraturen börjat gå andra vägar, något som Strindbergsprocessen och sedlighetsåtalet mot Gustaf Fröding nyligen hade visat.

Nils Petrus Ödman har inhämtat och i sin reseskildring återgivit åtskilligt intressant om köpingens och regimentets historia under dess "skyddspatrons" Gustaf Adolf von Siegroths tid och senare. Det bör påpekas att regimentet har mycket äldre anor än så; de sträcker sig ända ned i medeltiden. Siegroth ivrade tydligen bland mycket annat också för militärmusiken. År 1771 anställdes åtta musikanter och senare åtta s.k. pipare. Inför invigningen av Malma

hed beställde han åtta marscher som fortfarande finns bevarade i ett partitur med titeln: *Kongl. Södermanlands Regimentets Musique förskaffad till Reg:tsmötet och munstringen år 1774 af Gustaf v. Siegroth*. Den okände kompositören har arrangerat dem för oboer, klarinetter, valthorn och fagotter. I handskriften finns därutöver elva enstämmiga melodier, avsedda för pipare med trumslagare. Hela det intressanta materialet förvaras på Statens musikbibliotek och finns också tillgängligt i ljudande form på en cd-skiva med äldre och nyare militärmusik, utgiven 2003. Denna har titeln Musiktradition och kommer från Serpent, Försvarsmusikcentrum.

Under den tredje och sista dagen av sin Malmköpingsvistelse får Ödman följa med till musikpaviljongen i utkanten av heden. Hela regementsmusiken har nämligen anlant och visar sig villig att spela upp en liten förmiddagskonsert: Mozarts ouvertyr till Don Juan och fyra välkända stycken ur Edvard Griegs musik till Peer Gynt. Det är tydligen goda musiker; Ödman känner rysningar av välbehag och håller ett improviserat tacktal riktat till dem och deras skicklige ledare, som gissningsvis kan ha varit musikdirektör A. W. Johansson, och han utvecklar tankar om *den ofantliga betydelse, som musiken har för soldaten, för stärkandet af hans uthållighet under strapatserna och eldandet af hans mod i striden.*

Detta var några av de upplevelser som Nils Petrus Ödman berättar om i sin lilla reseskildring. Nästa dag skall han åka hem. *Vid middagsbordet i officersmessen denna min sista dag kastade jag med särskildt intresse blicken omkring mig i den vackra salen med dess porträtt och byster och dess dyrbara ljuskrona af blänkande metall m.m. – för att inpräglad allt i minnet.*

Efter att ha tillbragt ännu en natt på Hotell Almqvist avreste Nils Petrus Ödman medförande minnet av tre dagars inspirerande vistelse på den lilla regementsorten. Jag vet inte hur han färdades, men ett tidigt snälltåg norrut avgick klockan 6.59 fm från Sparreholm.

Bernt Olsson

Teckning: Matts Mattsson

Trumslagarpojkar uppställda på Malma hed för övning, foto 1887 (Privat arkiv)

Schottis i Södermanland

Som första nummer i en serie artiklar, som avser att belysa den tidigare försummade sekelskiftesrepertoaren, kommer här en presentation av schottisen eller, som den egentligen borde heta, schottischen.

Som namnet anger är det någonting vi fått via Tyskland; schottisch betyder egentligen skotsk och det handlar i första hand om den skotska dansen. Men inte i det skick som skottarna dansar den, utan som Paris tar upp den. 1830-40konstruerar man i Paris en modedans, som man döper till Eccossaise (fr. skotsk) eller Eccossaisevals. Dansen blir populär och sprider sig ut över Europa. Att man i Tyskland kallar dansen för Schottisch är ganska följdriktigt, liksom att man i de södra och västra delarna av vårt land kallar den för skotsk. Men i mellansverige är det tyska namnet vanligast. Andra namn på dansen är t.ex. tysk-polka. Släktskapen med polkan är given. Båda dansformerna har det karakteristiska halvsteget eller tresteg. De blir populära i salongerna ungefär samtidigt i mitten av 1800-talet, men når ut till landsbygdens befolkning först i slutet av 1800-talet.

Det som kännetecknar schottisen är två steg framåt och fyra steg runt (två varv). Ett steg, som finns med från början, är tvåstegsvalsen, dvs det snabba omdansningssteget, som vi vanligen kallar för hoppsa. Det här beskrivna kan vi kalla för grundform, men när vi kommer fram till vårt århundrade, har så mycket dialektala former och sammanblandningar med polkan ägt rum, att det är ganska ovanligt att finna schottisen i just denna form.

I slutet av 1800-talet kommer så ytterligare en modedans från Paris. Denna gång heter den Pas de Quatre (fyra steg) och den enda skillnaden från den ursprungliga schottisen är att man i P.d.Q. hoppar runt i omdansningen i stället för går. Vidare så hoppar man i slutet av tresteg. Dansformen kallas också ute i landet för hoppschottis – för att kunna skilja den från den tidigare.

Folkliga varianter från Södermanland

Vi förutsätter, om inget annat skrivs, att dansarna står uppställda parvis vända i dansriktningen. Pojken till vänster om flickan.

1. Valsfattning hela dansen.
Två tresteg framåt, två steg runt. Därefter markering av takten genom att slå ner händerna två gånger.
(Julia Brodin, Brandalsund)
 2. Två steg framåt, ett steg med dansriktningen, Ett steg mot samt ett varvs omdansning med två steg. (Oskar Karlsson, Gryt)
 3. Två tresteg framåt, pojken fortsätter framåt med två gångsteg, samtidigt som flickan svänger under hans arm ett varv. Därefter ett varvs omdansning med två steg.
Det här temat varierar i det oändliga. Flickans omsvängning under arm kunde tydligen läggas in på valfri takt. Försök att börja dansen med omsvängning under arm samt därefter omdansning eller ett tresteg framåt samt omsvängning under arm samt omdansning. Man kan också avsluta omdansningen med en omsvängning under arm. (Uppteckningar från Mörkö, Vagnhärad, Mariefred m.fl. platser)
 4. Ett tresteg från varandra, ett tresteg mot Varandra samt omdansning. (Mörkö)
 5. Ett tresteg från varandra, ett tresteg mot och förbi varandra, två gångsteg så att pojken kommer mitt för flickan samt ett varvs omdansning. I den här formen var det vanligt att variera med variant fyra. (Stigtomta)
 6. Ett tresteg från varandra, samtidig vändning ett varv, pojken motsols och flickan medsols, ett tresteg mot varandra utan vändning samt omdansning två varv. (Turinge)
- Vid dessa typer, där man dansar från varandra, hände det att man bytte flicka. De meddelare som talar om detta har aldrig hört talas om någon organiserad form ev flickbyte, utan det har alltid varit helt improviserat.
7. Samtidigt som pojken går fyra småsteg framåt, dansar flickan runt honom med två tresteg utan att de släpper handfattningen. Därefter omdansning

Här hände det ibland att flickan släppte pojken och dansade till pojken bakom och dansade om med honom. (Södertälje)

I de flesta av de varianter som beskrivits här förekom som alternativ hoppsasteget i om-dansningen. Steget kan lättast förklaras med att man tar fyra steg per halvtakt, dvs åtta steg i takten. Låter svårt när man läser det, men är faktiskt ganska lätt att utföra.

Du som läser detta – försök; alltid är det någon variant som passar.

Musikaliskt är det egentligen samma förhållande som med dansen. Om det är en Rheinländer eller en schottis man spelar är svårt att avgöra. en tumregel är att om melodin påminner om en angläs är det troligt att det är en schottis.

LYCKA TILL!

Henry Sjöberg/Arne Blomberg

Maria Melin – årets stipendiat

foto: Arne Blomberg

Stipendiet ur Gustaf Wetters Minnesfond utdelades vid årsmötet till **Maria Melin**, Eskilstuna. Det överlämnades av Christina Frohm i anslutning till mötet. Maria, som är född i Skogstorp, började spela fiol redan i 7-8-års åldern i musikskolan. Folkmusikintresset vaknade senare och väcktes på allvar när hennes farbror Hans Melin – känd folkmusiker – avled. Numera är hon mycket aktiv i Djurgårdens Spelmanslag och dessutom nybliven kassör i Eskilstuna Spelmansgille. Vi gratulerar och önskar lycka till i det fortsatta spelmanslivet.

Riksspelmannen Bernt W. Carseberg, Tumba, avliden

Bernt Carseberg föddes i Tumba 1925 och var redan från början omgiven av musik. Pappa Walle spelade dragspel, farbrodern Ivar och hans dotter spelade fiol och Ivars och Walles kusin var den inte helt okände Åke Jelving. Så helt naturligt skulle även Bernt börja spela. Han gick och lärde sig spela fiol hos Hugo Stark på Tumba Bruk. Redan tidigt spelade han ihop med sin pappa Walle på danser, bröllop utflykter – ja alla möjliga tillfällen och platser. Det var inte avsikt från början att han skulle ägna sig åt musik, han började arbeta på Tumba Bruk, men sökte sig snart till Stockholm sedan han blivit ingenjör. Det blev jobb på dagtid och spelning på kvällarna. Han studerade också på Musikaliska Akademien, spelade på Skansen med Eric Öst och Tedde Ohlsson. 1954 blev Bernt Riksspelman i Uppsala och han spelade då bl.a. en Lapp-Nils vals som han lärt av sin farfar, som var en god trallare och vistats i Stugun, Jämtland en tid under 1880-talet.

Bernt engagerade sig tidigt i Stockholms Spelmansgille, där han snart blev spelledare.

Under årens lopp har han spelat med de flesta av våra spelmän och också hunnit med att bilda flera olika orkestrar.

Curt Carlsson

Zornmärkesuppspelningar 15-19 juni 2004

Årets uppspelningar sker vid naturfagra Högbö; Sandviken. Uppspelningarna sker dagtid mellan 09.00 och 17.00 i Gamla Herrgården (se bild på framsidan).

Varje kväll i veckan blir det konserter vid Kvarnen i Högbö i utsökt miljö. På lördagen blir det stämma kl 14.00 fram till 18.00 då det finns mat i Kvarnen och resten av kvällen fortsätter med musik och fest.

Hotell, stugor och vandrarhem och tältplats finns i närheten

Upplysningar: Sandvikens Turistbyrå 026-242100 och www.sandviken.se

Sommarens utedanser vid Hyttlöt

(vid regn under spännande tak)

Börjar kl. 17.30 med varierande tema. Dansen – polskor och gammalt kl.19.00

27/6 Leif-Billyz konsert 17.30

4/7 Ulf Lundgren-Susanne Fred polskeinstruktion 17.30

11/7 Patrik Andersson.Jenny Tidman Finnskogspols 17.30

18/7 Malmabygdens Spelmän Från Bellmans dagar 17.30

25/7 Ö-laget Schottisvarianter 17.30

1/8 Hjulåkers Spelmän Landin Light 17.30

8/8 Gunnar Nordlinder m.fl. Eva Tjörnebo konsert 17.30

15/8 Gnesta Spelmän Sångelekar för barn och föräldrar med Åsa Englund 17.30

Upplysningar: Olle 0158- 340 18

Sörmländska spelmansstämmor sommaren 2004

- 31/5 Traditionell spelmansstämma på Torekällberget i Södertälje**
13.00 Stämman börjar
Allspel, gruppspel, buskspel
Arr. Södertälje Spelmanslag
Torekällbergets museum
Uppl. Bo Roos 08-532 533 28
- 6/6 Munspelsstämman i Stockholm Farsta Gård**
Kurser på förmiddagen
13.00 Stämman börjar därefter dans
Arr. Föreningen Harmonika
Uppl. Bosse 08-755 87 61
Björn 08-35 10 58
- 12/6 Trosastämman Garvaregården i Trosa**
14.00 Allspel och scenspel
Arr. Lästringe Låtar och Trosa Hembygdsförening
Uppl. Kerstin 08-532 553 28
- 26/6 Julitastämman på midsommardagen Julita Skans**
13.00 Dans kring midsommarstången
13.55 Festtåg med fanor
Högtidlig invigning
14.00 Allspel och scenprogram
15.00 Dansuppvisning på dansbanan av Vingåkers folkdanslag
hela dagen spel på gårdar och i stugor
17.00 Folkmusik i Skansenkyrkan
Arr. Södermanlands Spelmansförbund
Julita-Sveriges Lantbruksmuseum
Uppl. Torsten 016-42 00 70
Ingemar 08-550 97 320
- 27/6 Annandag midsommar Hembygdsgården, Malmköping**
Spelmansstämma med dans
10.45 Feststångsmarsch till högmässan i L:a Malma k:a
12.30 Stämman med goda polskor och gammaldans
Priser för stilfull dans och klädsel
Arr. Malmabygdens spelmän & dansare
Uppl. Anita 0157-211 21
- 11/7 Spelmansstämma vid Trostorp**
mellan Vagnhärad och Trosa
13.00 Spel vid Hembygdsgården
Allspel, scenspel, buskspel
Servering
Arr. Vagnhärad's Hembygdsförening och Bygdens Blandning
Uppl. Alf Ohlsson 0156-107 72
- 8/8 Spelmansstämma i slottsmiljö Borggården, Nyköpingshus**
14.00 Stämman börjar
Allspel, scenpel och buskspel
Arr. Nyköpingshus Spelmansgille
Södermanlands Spelmansförbund
Uppl. Evert 0155-28 54 62 (215618)
- 21/8 Slagsta Gilles Sommarstämma i Trädgårdstorp, Tullinge**
Kurser kl. 10.00
13.00 Stämman börjar
Arr. Slagsta Gille
Uppl. Curt 08-530 364 43
- 28/8 Spelmansstämma på Fogdön (utanför Strängnäs) Sockenstugan på Fogdö**
9.30 Kurser fiol och nyckelharpa
13.00 konsert i Fogdö k:a
14.00 Spelmansstämma
18.00 Dans – polskor/gammaldans
Arr. Fogdöns Hembygdsförening
Uppl. Christer 0152-703 67
(se sep annons)
- 4/9 Sparreholmsträffen Hyltinge Hembygdsgård**
19.00 Dans på logen till allspel och gästande spelmän
Arr. Malmabygdens spelmän & dansare
Uppl. Bernt 0157- 206 36

Fogdöstämman

(utanför Strängnäs)

♦ **9.30 – 12.00 Spelkurser** – fiol, *Erika Lindgren* och nyckelharpa, *Cecilia Österholm*.
Avgift inkl fika 120 kr.

♦ **13.00 – 14.00 Konsert i Fogdö kyrka** –
Erika och *Cecilia* uppväxta mitt i den rika
uppländska spelmanstraditionen spelar och
sjunger.

♦ **14.00 – 17.00 Spelmansstämma** – vid
sockenstugan. I samarrangemang med
Hembygdens dag. Nyckelharps- och
hantverksutställning.

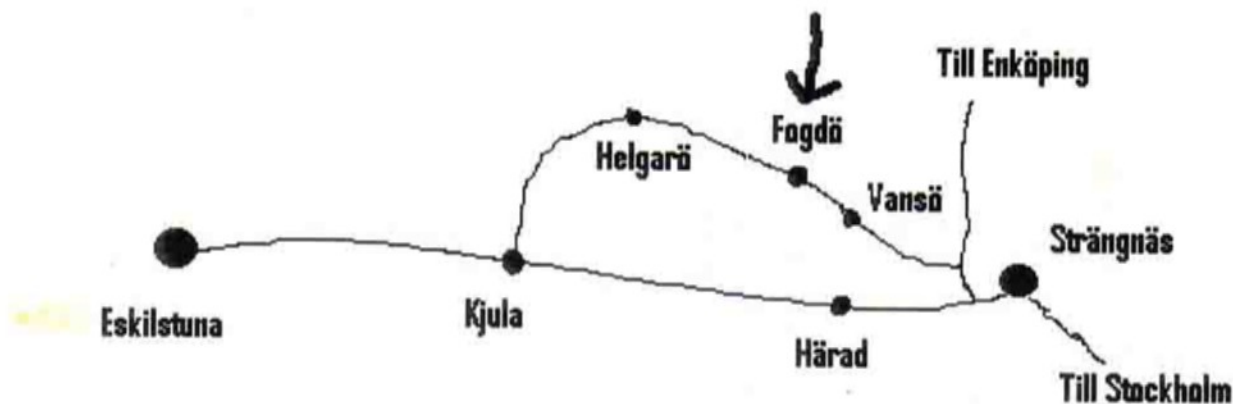
♦ **18.00 Dans** – polskor och gammaldans.

Välkommen

lördagen 28 augusti

Obs! *Föranmälan till spelskurser*

Fogdöns Hembygdsförening, www.nyckelharpa.tk
Upplysningar och anmälningar: Christer Odén 0152-70367
och Janne Eriksson 0152-30348

B Föreningsbrev

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND

Johansvägen 16
151 39 SÖDERTÄLJE

Odén Christer
Täppstigen 3
645 91 Strängnäs

B

Svenska Låtar, Södermanland

Vår landskapsdel av det klassiska storverket. 207 uppteckningar. Faksimil av originalutgåvan från 1935
Pris 50:-

A G Rosenberg, 420 Svenska Danspolkor
från Södermanland och andra landskap. Faksimil efter utgåvor från 1876–1882
Pris 60:-

Sörmländska visor del I, II, III

Visor för praktiskt bruk från den sörmländska traditionen. Ett 30-tal visor i varje del.
Pris 20:-/styck, kassetter 50:-/ styck

A P Andersson

75 låtar och visor från Södermanland och Närke upptecknade 1880 av skolläraren i Västra Vingåker, August Petter Andersson.
Pris 60:-

August Karlssons låtar

49 låtar från södra Uppland och norra Sörmland som August Karlsson spelade dem.
Pris 50:-

50 Sörmlandslåtar för två fioler

Utgiven till minne av Olof Andersson. Arrangerade av Olof Andersson
Pris 50:-

Sörmländska Brudmarscher

I arr. för orgel
Pris 40:-

Folkmusik från norra Södermanland,

K P Leffler. Faksimil efter utgåvor från 1899–1900.
Pris 75:-

HJULÅKERS SPELMÄN

Spelmansmusik från Sörmland och Uppland
Pris: 100:- CD

LEIF BILLYZ

Svenska Låtar
Pris 160:- CD

BRODENS KAPELL

Spelmansmusik från norra Sörmland
Pris 100:- CD

Lästringe Låtar

Slängpolkor, hamburskor och annat dansbart och lättlyssnat från Sörmland.
Pris: 140:- CD

August Lindblom

97 låtar ur två spelmansböcker från 1836 och 1856 samt historik om den legendariske storspelmannen.
Pris 50:-

Sörmländska allspelslåtar

Kassett Pris 20:-
Häfte II endast noter
Pris 20:-

I den sköna Vingåkersbygden, kassett
Folkmusik från Vingåker med Simmings, Anita Hedlund och Christina Frohm
Pris 30:-

Välkommen till världen, kassett

Visor och ramsor för små och stora barn från den sörmländska traditionen, med våra bästa vissångare.
Pris 30:-

Mina 80 år som spelman 1916-1996,
Axel Andersson minnesbok.
Pris 160:-

MALMABYGDENS B-LAG

Till dans
Pris 140:- CD

Beställ hem våra böcker, noter, skivor och kassetter så här:

Ring din beställning till Torsten Gau, tel. 016-42 00 70 eller skriv till honom på adress Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna, så får du ett paket med faktura på posten. Porto tillkommer på angivna priser.